

УДК 334.722:338.244.47
JEL M13, R12, R58

О. Б. Назаркевич

кандидат економічних наук, науковий співробітник відділу
регіональної економічної політики ДУ «Інститут регіональних
досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», м. Львів
e-mail: oksankanaz@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2676-8301>

О. І. Корицька

кандидат економічних наук, провідний економіст-статистик
відділу обробки даних статистики виробництва Головного
управління статистики у Львівській області, м. Львів
e-mail: k.olja005@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4852-188X>

**ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

Визначено роль, основні проблеми та перешкоди формування й розвитку підприємництва об'єднаних територіальних громадах. Проведено аналіз підприємницького потенціалу Львівської області та його вплив на створення об'єднаних територіальних громад. Встановлено, що у районах з найнижчою заробітною платою утворено найбільше територіальних громад. Для визначення потенціалу підприємницької активності проведено ранжування громад за щільністю населення та районів Львівської області за часткою молодих людей, прибутковістю підприємств та їх фінансовим результатом. Виявлено значний трудовий потенціал Львівщини для розвитку молодіжного підприємництва, зокрема у Яворівському, Золочівському і Жовківському районах.

Ключові слова: місцеве самоврядування, децентралізація, об'єднані територіальні громади, молодіжне підприємництво, трудовий потенціал, середній клас.

**Nazarkevych O., Korytska O. PROBLEMS OF FORMATION AND IMPLEMENTATION OF
ENTREPRENEURIAL POTENTIAL OF UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES**

The determining factor in the ability of the united territorial communities to self-development is entrepreneurial activity. In the conditions of the reform of local self-government and territorial organization of the government, the business sector needs incentives for development. Today, the country, especially the countryside, loses its labor resources at a high pace. Achievement of welfare of the population and creation of powerful communities is impossible without the development of entrepreneurial activity, in particular youth. Entrepreneurship development will help increase local budgets, expand industrial and social infrastructure and reduce migratory flows of the able-bodied population. In the article investigated the role of entrepreneurial activity for the development of the unified territorial communities. Identified key problems and obstacles for the formation and development of entrepreneurship. The analyzed business potential of Lviv region and its influence on the creation of the unified territorial communities. It is established that in the areas with the lowest wages created the largest territorial communities. In order to determine the potential of entrepreneurial activity, community rankings on the density of population and regions of Lviv region by the share of young people, the profitability of enterprises and their financial result was carried out. The rapid decrease of enterprises in the Lviv region was revealed, which testifies to a number of problems of socio-economic and political character. Among the main causes is the under-utilization of the potential of the region's development, the shortage of personnel due to proximity to the border and high labor migration of the population, the lack of tools for financial support for small businesses and the complexity of access to funds for its development, lack of information support entrepreneurs, complex procedures for connecting to electricity and obtaining permits, improper condition of transport infrastructure, lack of consolidated information on land and premises that can be used atm doing business. The considerable labour potential of the Lviv region for the development of youth entrepreneurship, in particular, in Yavoriv, Zolochiv and Zhovkva regions, was revealed. The smallest proportion of young people is observed in the mountainous regions of the region due to the highest level of migration of young people abroad and to large cities. The directions of formation and development of youth entrepreneurship in communities are offered. Among financial instruments for stimulating the development of united territorial communities, a significant proportion of infrastructure and social subventions is aimed at the development of entrepreneurship, in particular, youth.

Keywords: local self-government, decentralization, united territorial communities, youth entrepreneurship, labor potential, middle class.

Постановка проблеми. В процесі децентралізації передача значних повноважень і фінансових ресурсів на місця позитивно вплинули на соціально-економічний розвиток новостворених об'єднаних територіальних громад. Проте фінансова спроможність більшої частини територіальних громад

залишається низькою. За цих обставин нарощення підприємницької активності стає визначальним чинником спроможності громад до саморозвитку. На жаль, сьогодні велика частина активного, мобільного і конкурентоспроможного населення пов'язують можливості радикальних змін з зовнішньою

міграцією. За оцінками Інституту демографії та соціальних досліджень, 41% українських трудових мігрантів у 2015-2017 рр. молодші за 35 років і тільки 20% старші за 50, що неминуче зумовить брак робочої сили на місцевих ринках праці, а відтак гальмуватиме розвиток підприємництва [4, с. 18]. Досягнення добробуту населення та економічної самодостатності об'єднаних територіальних громадах потребує створення потужної підприємницької ініціативи, зокрема молодіжної, що сприятиме збільшенню місцевих бюджетів, розширенню виробничої та соціальної інфраструктури й зменшенню міграційних потоків працездатного населення.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню проблем формування та реалізації підприємницького потенціалу присвятили численні праці вітчизняні науковці та практики, зокрема Г. І. Башнянин, З. С. Варналій, С. М. Злупко, В. К. Збарський, В. В. Липчук, М. Й. Малік та ін. Попри вагомий науковий доробок з окресленої тематики, зазначені проблеми через процеси децентралізації влади, реформування місцевого самоврядування в Україні, посилення впливу глобалізаційних процесів потребують подальших пошуків шляхів їх розв'язання.

Метою статті є обґрунтування напрямів стимулювання підприємницької діяльності в об'єднаних територіальних громадах, що забезпечить підвищення зайнятості та якості життя населення, економічних показників розвитку й пріоритетних галузей економіки, реалізації цілей сталого розвитку національної економіки в умовах процесу децентралізації.

Основні результати дослідження. Розвиток малого підприємництва є запорукою успішного розвитку об'єднаних територіальних громад. У

більшості країн світу мале підприємництво забезпечує продовольчу безпеку країни, сталий розвиток сільських територій, сприяє збереженню земельних ресурсів і виконує важливу соціальну функцію розв'язання проблем зайнятості шляхом створення нових робочих місць. До того ж малі підприємці є основою формування середнього класу в країні та сприятливого ділового клімату, що є однією з передумов для економічного зростання, кращого використання місцевих сировинних ресурсів, підвищення конкуренції та експортного потенціалу. Проте в Україні розвиток малого підприємництва гальмується низкою причин правового, фінансового, адміністративного, інформаційного та соціально-психологічного характеру.

Для України особливо гострою проблемою є низький рівень економічної активності сільських жителів та їх трудова еміграція до Польщі, Чехії, Словаччини та країн Балтії. Така ситуація вимагає особливої уваги органів місцевого самоврядування до запровадження комплексу заходів, спрямованих на стимулювання розвитку підприємництва, зокрема у сільській місцевості.

На сьогодні в Україні вже створено 705 об'єднаних територіальних громад, що становить 30% від площі країни. У Львівській області налічується 35 громад, які займають 16,4% від загальної площі області. У п'яти громадах очікується проведення виборів, а перші 15 сформувалися у жовтні 2015 р. Чисельність населення в об'єднаних територіальних громадах Львівщини становить 28,2 тис. осіб – 11,3% від загальної чисельності населення області (рис. 1).

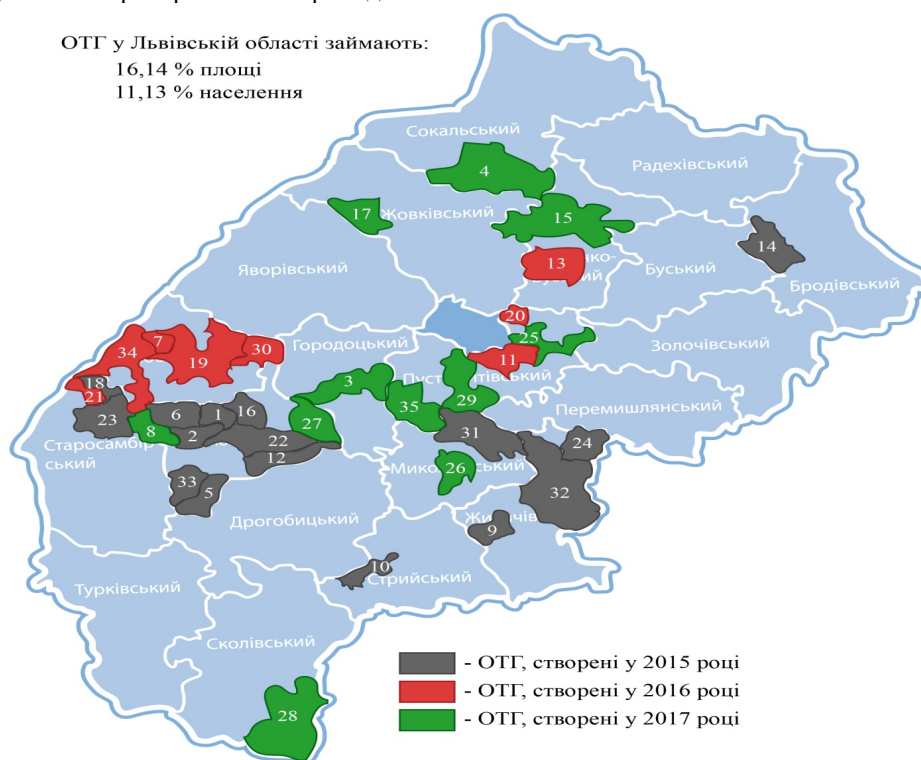

Рис. 1. Динаміка формування об'єднаних територіальних громад Львівщини у 2015-2017 рр.
Побудовано авторами на основі даних [1-3].

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

На рис. 1 бачимо, що найбільше об'єднаних територіальних громад на Львівщині у 2015-2017 рр. було створено у Самбірському (10 громад), Пустомитівському (5 громад) та Мостиському (4 громади) районах. Це райони, які характеризуються високою щільністю наявного населення і малою

кількістю підприємств порівняно з іншими районами області, окрім Пустомитівського району. Так, Самбірський район, де утворено найбільше громад, за кількістю підприємств знаходиться на 15 місці з 19, Старосамбірський посідає 17 позицію (рис. 2).

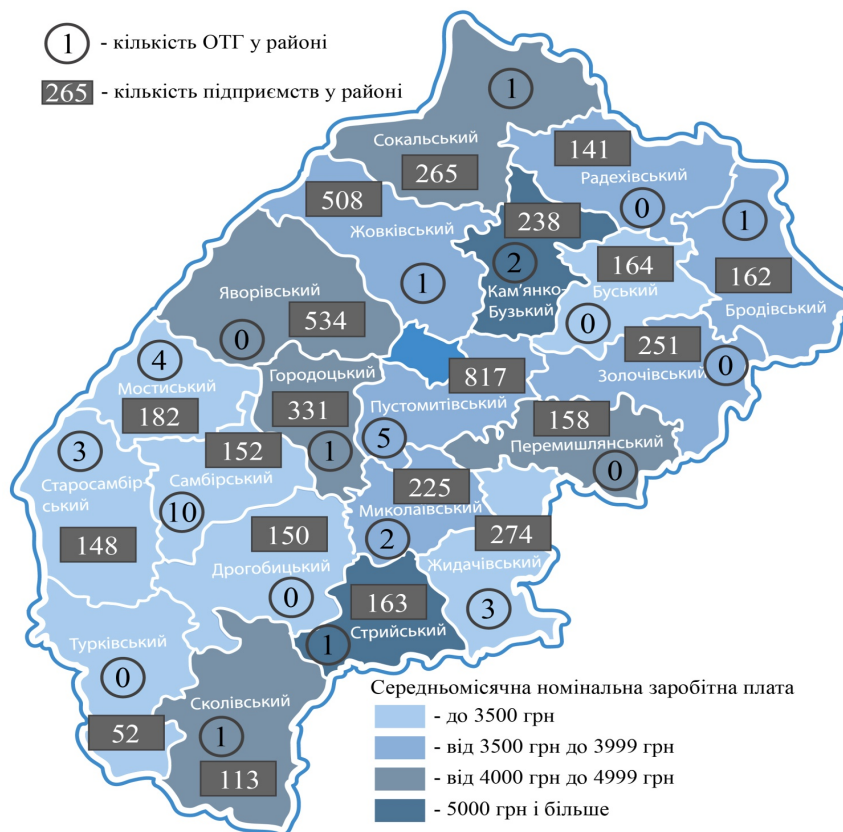

Рис. 2. Кількість об'єднаних територіальних громад, підприємств і розмір середньої заробітної плати населення Львівської області у 2016 р.

Сформовано авторами на основі даних [1-3].

Проведений аналіз показує значну диференціацію між розміром середньої номінальної заробітної плати населення та кількістю сформованих об'єднаних територіальних громад у районах Львівської області. У районах з найнижчою середньою номінальною заробітною платою (Самбірський район – 3151,6 грн, Старосамбірський – 3306,2 грн, Мостиський – 3348,1 грн) утворено найбільше громад. Загалом процес формування громад розглядається як можливість покращити рівень добробуту населення та стан інфраструктурного забезпечення. Так, у 2017 р. 80% новостворених об'єднаних територіальних громад отримали базові дотації, а для 40 громад вони стали одним з основних джерел надходжень до місцевих бюджетів, що свідчить про відсутність або низьку ефективність інструментів підвищення економічної активності громад [6, с. 69]. Успішний розвиток громади неможливий лише державним коштом, а потребує власних джерел для наповнення місцевих бюджетів – економічно активних суб'єктів підприємницької діяльності та необхідної кількості кваліфікованих трудових ресурсів.

Динаміка кількості підприємств у Львівській області впродовж 2013-2016 рр. показує стрімке зменшення підприємницької активності – на 13%. Найбільше вона зменшилась у гірських районах: Дрогобицькому на 28%,

Золочівському, Сколівському і Стрийському – 24%, Миколаївському – 23%, Бродівському й Пустомитівському – 21%. У цих районах функціонує найменша кількість малих підприємств (рис. 3).

Низька ефективність використання підприємницького потенціалу спостерігається у гірських районах Львівської області. Так, щільність населення у Славській об'єднаній територіальній громаді Сколівського району досить велика порівняно з іншими районами області й становить 147 осіб на км², а кількість малих підприємств на 10 тис. населення у районі одна з найнижчих у Львівській області – 22 одиниці. За своєю специфікою Сколівський район володіє значною туристично-рекреаційною базою. Коштом секторальної бюджетної підтримки ЄС у Славській громаді будуватиметься семикілометрова велодоріжка в межах проекту «Велокарпатія: розвиток інфраструктури для велотуризму на Львівщині» та велотраса на гору Погар завдовжки 2140 метрів. Окрім фінансової підтримки ЄС, коштів обласного бюджету, розвиток інфраструктури у громаді потребує формування і легалізації місцевого малого та середнього бізнесу, що сприятиме реалізації значної кількості соціально-економічних проектів.

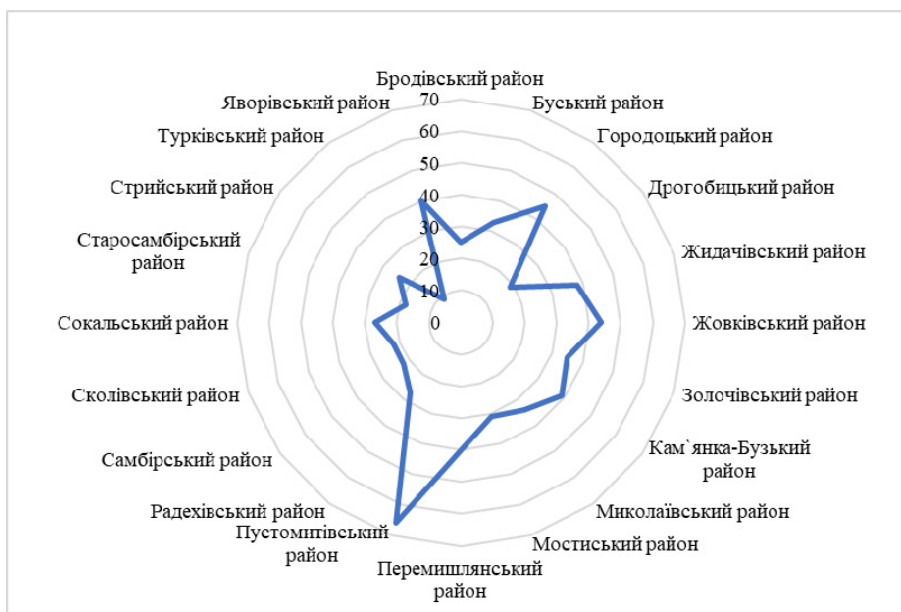

Рис. 3. Кількість малих підприємств Львівської області на 10 тис. населення у 2016 р., одиниць
Побудовано авторами на основі даних [1].

Найбільша кількість малих підприємств зосереджена у передміських районах Львівщини – Пустомитівському, Городоцькому, Жовківському та Яворівському. Подібною є ситуація з розташуванням великих підприємств. Проте динаміка основних економічних показників діяльності суб'єктів господарювання у цих районах є негативною (рис. 4).

У 2016 р. фінансові результати близько 30% підприємств Львівщини були від'ємними; позитивна динаміка характерна лише для м. Львова і більш-менш стабільна для міст обласного значення. Про негативні тенденції свідчать і загальні показники діяльності підприємств, зокрема скорочення їх кількості впродовж 2014-2016 рр. на 3058 одиниць (3%) та кількості зайнятих працівників на 67 752 осіб (13,6%). Фінансові показники підприємств у

районному розрізі досить суперечливі, що свідчить про необхідність комплексного розгляду проблем розвитку підприємницького потенціалу об'єднаних територіальних громад (рис. 5).

Варто зазначити, що Жовківщина, яка є серед лідерів за кількістю підприємств, у 2016 р. характеризується від'ємним фінансовим результатом (-17113,1 тис. грн). У Радехівському і Стрийському районах фінансові результати великих і середніх підприємств були найвищі, проте їх кількість і кількість зайнятих у них є незначною порівняно з іншими районами. Попри низьку підприємницьку активність у Сокальському районі (2,1% підприємств у структурі області), район є лідером за кількістю зайнятих працівників на підприємствах області – 14 392 осіб.

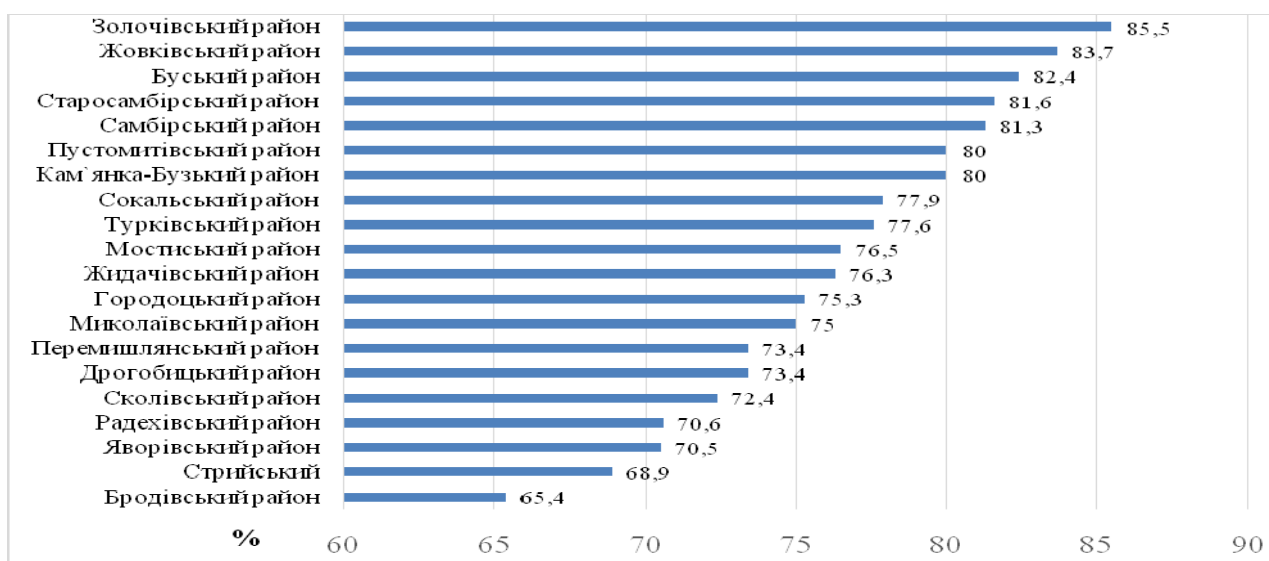

Рис. 4. Прибуткові підприємства Львівської області у 2016 р., у % від усієї кількості підприємств
Побудовано авторами на основі даних [1].

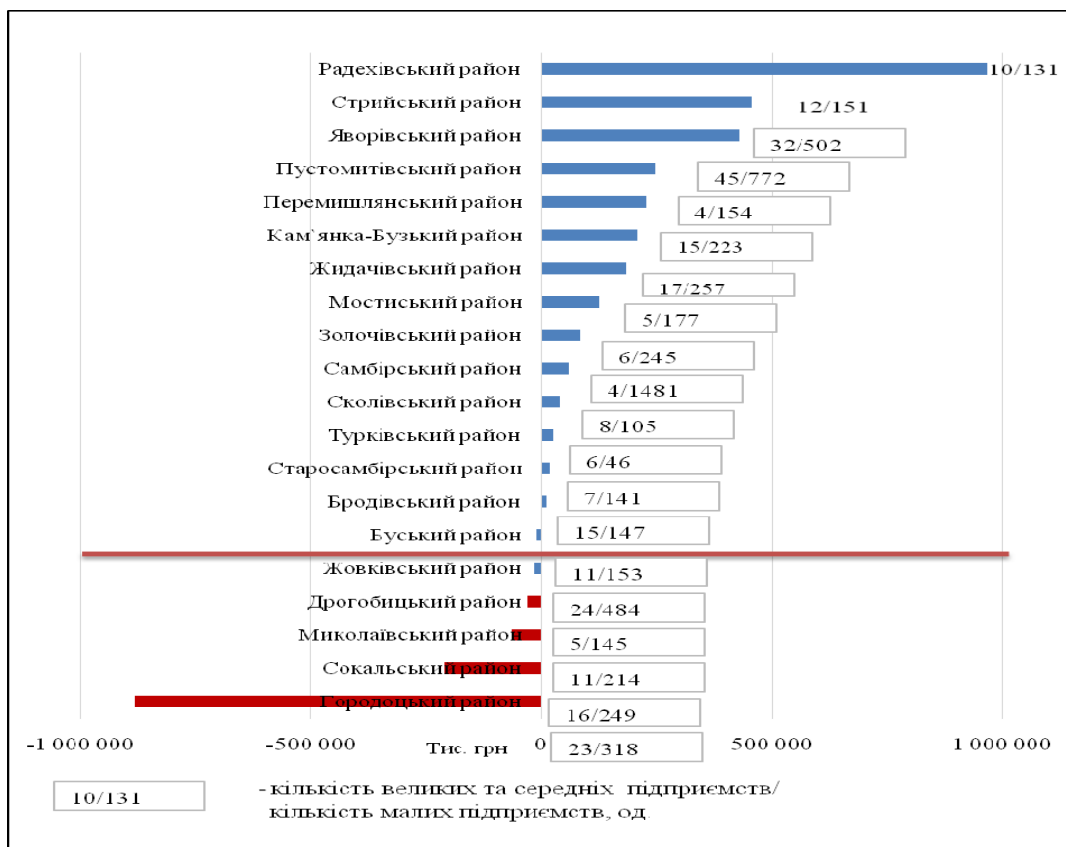

Рис. 5. Кількість великих, середніх і малих підприємств у Львівській області та їх фінансові результати(сальдо) у 2016 р., грн од.

Побудовано авторами на основі даних [1].

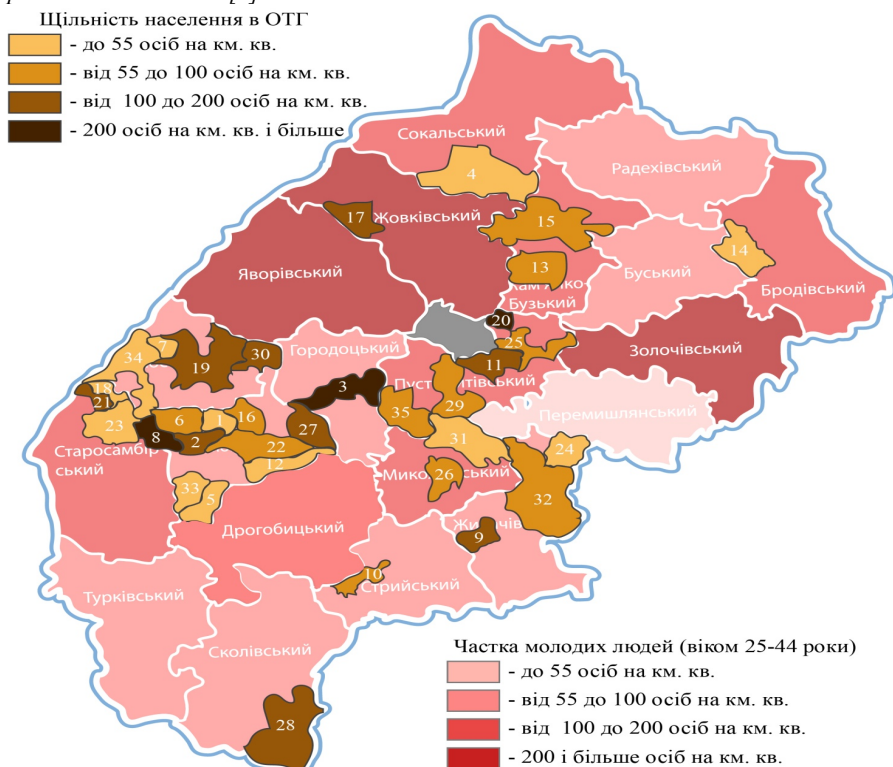

Рис. 6. Щільність населення та частка молодих людей (віком 25-44 роки) в об'єднаних територіальних громадах Львівської області у 2016 р.

Сформовано авторами на основі даних [1; 2].

Отже, стрімке скорочення підприємств у Львівській області і суперечливість результатів їх господарської діяльності свідчить про низку проблем

соціального-економічного та політичного характеру, які гальмують якісний розвиток підприємницького потенціалу, а відтак самих громад. Головними

причинами такого становища є відсутність ефективних інструментів стимулювання підприємницької активності регіону, брак кадрів через близькість до кордону і високу трудову міграцію населення, недостатність інструментів інформаційної та фінансової підтримки малого підприємництва і складність доступу до коштів для його розвитку, складні процедури підключення до електроенергії та отримання дозвільних ліцензій, неналежний стан транспортної інфраструктури, відсутність зведеної інформації щодо земельних ділянок і приміщень, які можна використовувати для ведення підприємницької діяльності.

Підвищення підприємницької активності у Львівській області, зокрема у районах з гіршими показниками господарської діяльності, має відбуватися шляхом створення сприятливих правових, економічних, морально-психологічних, організаційних умов розвитку підприємницької діяльності. Визначальна роль у пошуку, формуванні та використанні інструментів активізації суб'єктів господарювання має бути покладена на голів громад через встановлення їх відповідальності, особливо за розподіл земельних ресурсів і використання механізмів стимулювання розвитку кооперативних структур у громаді, забезпечення поетапного співробітництва між територіальними громадами задля підвищення рівня підприємницької активності.

Сьогодні по всій Україні, зокрема значною мірою на Львівщині, відбувається стрімке скорочення сільського населення, втрата родючості й деградація сільськогосподарських земель. Вважаємо, що головна роль у подоланні соціально-економічної кризи громад належить молодіжному підприємництву. Львівщина має значний трудовий потенціал для розвитку молодіжного підприємництва. Так, найвища кількість молодих людей проживає у Яворівському, Золочівському і Жовківському районах (200 і більше людей у віці 25-44 роки припадає на 1 км²). У Перемишлянському та гірських районах Львівщини спостерігалася найменша частка молодих людей на 1 км², що зумовлено найвищим рівнем міграції молодого населення за кордон та у великі міста (рис. 6).

Потенціал молодіжного підприємництва невикористаний. Хоча Золочівський, Бродівський і Самбірський райони мають найвищий відсоток молодих людей у Львівській області, підприємницька активність є низькою. Можемо говорити, що низька ефективність використання потенціалу молодіжного підприємництва значною мірою гальмує соціально-економічний розвиток гірських районів Львівщини та сприяє поглибленню демографічної кризи регіону.

Висновки. Реформування територіальної організації влади, органів місцевого самоврядування і надання їм серйозних організаційно-економічних повноважень потребує створення ефективної концептуальної моделі розвитку сільських і селищно-

міських об'єднаних територіальних громад на основі зростання активності малих підприємств. Фундаментом розвитку сільських і сільсько-міських об'єднаних громад має виступити мале підприємництво, яке сприятиме збереженню родючості земельних ресурсів, екологізації виробництва й переробки продукції, а також підвищенню рівня продовольчої безпеки країни, ділової активності сільського населення й зменшенню його міграції за кордон. Тому важливим інструментом стимулювання розвитку ОТГ має стати фінансова підтримка молодіжного підприємництва.

Список використаних джерел

1. Головне управління статистики у Львівській області: сайт. 2018. URL: <http://www.lv.ukrstat.gov.ua>
2. Децентралізація: сайт. 2018. URL: <http://decentralization.gov.ua>
3. Державна служба статистики України: сайт. 2018. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Лібанова Е. М. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. №2(33). С. 11-27. URL: <https://doi.org/10.15407/dse2018.02>
5. Миграционные настроения в Украине (июнь 2017 г.). *Research & Branding Group*: сайт. URL: <http://rb.com.ua/rus/projects/omnibus/9184>
6. Сторонянська І. З., Бенювська Л. Я. Особливості фінансового вирівнювання розвитку територій в умовах бюджетної децентралізації. *Фінанси України*. 2018. № 6. С. 58-74.

References

1. *Main Statistical Office in Lviv region*: Website (2018). Retrieved from <http://www.lv.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
2. *Detsentralizatsiya [Decentralization]*: Website (2018). Retrieved from <http://decentralization.gov.ua> [in Ukrainian].
3. *State Statistics Service of Ukraine*: Website (2018). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Libanova, E. M. (2018). Zovnishni trudovi mihratsiyi ukrayintiv: masshtaby, prychyny, naslidky [External labor migration of ukrainians: scale, causes, consequences]. *Demohrafiya ta sotsial'na ekonomika – Demography and Social Economy*, 2(33), 11-27. Retrieved from <https://doi.org/10.15407/dse2018.02> [in Ukrainian].
5. Migratsionnyye nastroyeniya v Ukraine (iyun' 2017 g.) [Migration attitudes in Ukraine (June 2017)]. (2017). *Research & Branding Group*: Website. Retrieved from <http://rb.com.ua/rus/projects/omnibus/9184>
6. Storonnyanska, I. Z., & Benovska, L. Ya (2018). Osoblyvosti finansovoho vyrvnyuvannya rozvytku terytoriy v umovakh byudzhethnoyi detsentralizatsiyi [The peculiarities of financial equalization of the development of territories in the conditions of budgetary decentralization]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 6, 58-74. [in Ukrainian].

Надійшло 12.10.2018 р.